

25. Микитась В. Це дуже важливо // Радянська освіта. – 26 вересня 1962. – №76. – С.2.
26. Любити, знати, песити рідну мову // Радянська освіта. – 5 грудня 1962. – №96. – С.1.
27. Кулик В. Не піваходи, а корінні реформи // Радянська освіта. – 19 грудня 1962. – №100. – С.3.
28. Волошук В., Козир М., Новінський М. Любити, знати, песити рідну мову // Радянська освіта. – 5 грудня 1962. – №96. – С.1.
29. Горяний В. А серце б'ється, ожива... // Радянська освіта. – 24 квітня 1963. – №32. – С.3.
30. Наулко І. Знання з історії вступників педінститутів // Радянська освіта. – 8 жовтня 1955. – №41. – С.2.
31. Гепнер Ю, Магура С. Краще вивчати російську мову // Радянська освіта. – 8 жовтня 1955. – №41. – С.2.
32. Ніколенко Д., Лисенко В. У братній Болгарії // Радянська освіта. – 1 січня 1956. – №1. – С.4.

References

1. Batsman H. Vrakhuvaty torishni pomylyky // Radians'ka osvita. – 12 veresnya 1953. – №37. – S.3.
2. Vlasenko O. Posylyty borot'bu za kul'turu movy studentiv // Radians'ka osvita. – 5 bereznya 1955. – №10. – S.4.
3. Holovaniv's'kyu Z. Polipshuyemo praktychnu pidhotovku studentiv // Radians'ka osvita. – 21 travnya 1955. – №21. – S.3.
4. Semyvolos M., Kuz'menko A., Dudyk P., Savel'yev V. Krashche dopomahaty zaochnyкам // Radians'ka osvita. – 30 bereznya 1960. – №26. – S.2.
5. Vahanov V. Obom – «tryika» // Radians'ka osvita. – 3 serpnya 1963. – №61. – S.2.
6. Kyuyiv's'komu pedinstytuti // Radians'ka osvita. – 3 veresnya 1955. – №36. – S.2.
7. Batyuk L. Vyvchayemo slov'yans'ki movy // Radians'ka osvita. – 29 lystopada 1958. – №48. – S.3.
8. Yeromyts'kyu P. Na ekzamenakh u Sums'komu pedinstytuti // Radians'ka osvita. – 13 chervnya 1953. – №24. – S.4.
9. Syrotyuk M. Robotu instytutu na vyshchuy riven' // Radians'ka osvita. – 14 lystopada 1953. – №46. – S.2.
10. Korabel'nikov H., Mayboroda A., Polyakova O. Za kurs semyrichnoyi shkoly // Radians'ka osvita. – 12 chervnya 1954. – №24. – S.3.
11. Kamenyev O. Shcho pokazala zymova sesiya zaochnykyv // Radians'ka osvita. – 15 sichnya 1955. – №3. – S.4.
12. Boroda T. Nash vnesok // Radians'ka osvita. – 23 lypnya 1955. – №30. – S.1.
13. Pidruchnyk dlya pedvuziv // Radians'ka osvita. – 28 sichnya 1956. – №5. – S.4.
14. Rotach P. «Poltavchany» chy «poltavtsi» // Radians'ka osvita. – 14 hrudnya 1963. – №99. – S.3.
15. Dotsenko S. Nabolile // Radians'ka osvita. – 4 kvitnya 1964. – №28. – S.2.
16. Upyr M. Khiba poet ne pys'mennyk? // Radians'ka osvita. – 12 veresnya 1964. – №73. – S.4.
17. Pyrozhenko M. Ridna mova // Radians'ka osvita. – 2 hrudnya 1964. – №96. – S.2.
18. Vlasenko I. Naukova robota v Odes'komu pedinstytuti // Radians'ka osvita. – 12 veresnya 1953. – №37. – S.4.
19. Kobylyans'kyu B. Radist' tvorchoyi pratsi // Radians'ka osvita. – 29 hrudnya 1956. – №52. – S.3.
20. Tipukhov V. Dopomahaty uchnyam ovolodivaty rosiys'koju naukovu–tekhnichnoju leksykoju // Radians'ka osvita. – 3 sichnya 1953. – №1. – S.4.
21. Hepner Yu. Z dosvidu Kharkivs'koho pedahohichnoho // Radians'ka osvita. – 20 chervnya 1953. – №25. – S.2.
22. Pelykh H. Damo vysokokvalifikovanykh vykladachiv movy // Radians'ka osvita. – 8 serpnya 1953. – №32. – S.2.
23. Stupak YU. K. D. Ushyns'kyu i Ukrayina // Radians'ka osvita. – 1 sichnya 1956. – №1. – S.2.
24. Malynin D. Instytut dopomahaye shkolam // Radians'ka osvita. – 1 lypnya 1961. – №52. – S.3.
25. Mykytas' V. Tse duzhe vazhlyvo // Radians'ka osvita. – 26 veresnya 1962. – №76. – S.2.
26. Lyubyty, znaty, pestyty ridnu movu // Radians'ka osvita. – 5 hrudnya 1962. – №96. – S.1.
27. Kulyk V. Ne pivzhody, a korinni reformy // Radians'ka osvita. – 19 hrudnya 1962. – №100. – S.3.
28. Voloshchuk V., Kozyr M., Novins'kyu M. Lyubyty, znaty, pestyty ridnu movu // Radians'ka osvita. – 5 hrudnya 1962. – №96. – S.1.

29. Horyanyy V. A sertse b'yet'sya, ozhiva... // Radians'ka osvita. – 24 kvitnya 1963. – №32. – S.3.
30. Nauko I. Znannya z istoriyi vstupytykyv pedinstytutiv // Radians'ka osvita. – 8 zhovtnya 1955. – №41. – S.2.
31. Hepner Yu, Mahura Ye. Krashche vyvchaty rosiys'ku movu // Radians'ka osvita. – 8 zhovtnya 1955. – №41. – S.2.
32. Nikolenko D., Lysenko V. U bratniy Bolhariyi // Radians'ka osvita. – 1 sichnya 1956. – №1. – S.4.

Lukyanenko O. V., Ph.D. in History, Senior lecturer of cultural studies sub-department in V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University (Ukraine, Poltava), lukyanenko.ov@gmail.com

«Language serenity» of the staffs of the pedagogical institutes of the UkrSSR during the «thaw» period

The article illustrates the change in the attitude of the staff of the higher pedagogical institutes of the Ukrainian SSR of de-Stalinization period (1953–1964) to the problem of Ukrainian language. Application of content analysis of the pedagogical press allowed to illustrate the sole purpose language regime by the teaching faculty of the universities; identify real and desired content of the language reforms and to compare the situation with Ukrainian and Russian languages among educational institutions.

Keywords: Every-day life, Ukrainian language, Russian language, higher pedagogical school, de-Stalinization.

Лукьяненко А. В., кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры культурологии, Полтавский национальный педагогический университет им. В. Г. Короленко (Украина, Полтава), lukyanenko.ov@gmail.com

«Языковая беспечность» коллектив педагогической ВУЗ Украинской ССР времен «оттепели»

Иллюстрируются изменения в отношении коллективов пединститутсов УССР периода десталинизации (1953–1964 гг.) к проблеме украинского языка. Применение метода контент-анализа педагогической прессы позволило проиллюстрировать толкование преподавателями вузов цели единого языкового режима; выявить реальное и желаемое содержательное наполнение языковых реформ, сравнить положение украинского и русского языков в среде педагогических институтов.

Ключевые слова: повседневность, украинский язык, русский язык, высшая педагогическая школа, десталинизация.

* * *

УДК 37(091)(477)«197–198»

Богатирчук К. О., аспірантка кафедри міжнародного туризму та гуманітарних дисциплін, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), katyacysh@gmail.com

ІДЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ УКРАЇНСЬКОЇ РСР В ДОБУ «ЗАСТОЮ»

Мета даної розвідки полягає в дослідженні впливу комуністичної ідеології на світгляд учнівської молоді в школах України 1965-х – 1985-х років на прикладі атеїстичного виховання. Розкривається роль атеїстичного виховання в повсякденному житті учнівської молоді. Висвітлюються найбільш поширені форми пропаганди політичних і комуністичних знань в школах УРСР. З'ясовано роль школи, бібліотеки, комуністичної, піонерської, та профспілкової організацій в комуністичному та ідеологічному вихованні школярів. Показано як вчителі-предметники на свої уроках протиставляли науку релігії. Розкривається роль позакласної роботи, під час якої педагоги мали доповнювати, розширювати і поглиблювати класну атеїстичну роботу.

У дослідженні були використані методи історико-системний, логіко-аналітичний, метод аналізу та синтезу, узагальнюючі методи.

У висновках розкрито вплив атеїстичного виховання на розвиток особистості, школярів зокрема.

Ключові слова: школярі, повсякдення, комуністична ідеологія, атеїстичне виховання.

Особливої уваги в історії шкільництва України потребує період 60–80-х рр. ХХ ст., коли панувала система ідеологічних стереотипів започаткованих радянською пропагандою, які і досі перебувають у свідомості українців. В часи «застою» одним з важливих компонентів, який характеризував цей період, було

посилення ідеологічного контролю за життям суспільства, поза впливом не залишалася жодна верства українського населення, партійне керівництво приділяло значну увагу вихованню молоді, в тому числі учнівської. Актуальність даної проблеми посилюється тим, що вплив ідеологічної системи радянської влади на формування способу життя учнівської молоді та їх духовної сфери означеного періоду, недостатньо вивчено. Дослідження ідеологічного впливу на повсякденне життя будь-якого суспільства відноситься до пріоритетних проблем історичної науки.

Історіографічна проблема ідеологічного впливу на життя суспільства досить велика, але основний масив публікацій є науковим доробком дослідників радянської доби. Найважливіша історіографія радянського періоду ґрунтується переважно на основі марксистсько-ленінського підходу. У них відчувається, відповідно до тогочасних ідеологічних вимог, політична цензура, жорстка селекція матеріалу, замовчування багатьох аспектів світоглядної, релігійно-наукової проблематики. Сучасне комплексне дослідження проблеми ідеологічного впливу радянської ідеології часів «застою» на учнівську молодь відсутня.

Мета статті – розкрити сутність впливу комуністичної ідеології на світогляд учнівської молоді в школах України 1965–1985-х років на прикладі атеїстичного виховання.

Формування комуністичного світогляду школярів в основному відбувалося в школі – на уроках історії, суспільствознавства, літератури. Завдання вчителів було формування в учнів «політичної грамотності», «ідейної впевненості», «почуття класової самосвідомості» [22, с. 5].

Одним із найбільш поширених форм пропаганди політичних і комуністичних знань в школі був інститут політінформації. Така форма роботи викликала найбільше незадоволення у школярів [22, с. 6].

Керівником групи політінформації був один з учнів старших класів обов'язково комсомолец. Завданням якого було зробити огляд подій, які відбувалися в країні та світі за тиждень, і дати їм належну з точки зору комуністичної пропаганди оцінку. Проводили політінформацію щотижнево, як правило один з комсомольців, з оглядом подій за тиждень. Досить часто проведення політінформації обмежувалося обговоренням проблем міжнародного життя, а питання економіки, соціальної і культурної сфер життя суспільства залишалися поза межею уваги політінформатора [22, с. 7].

За рекомендацією ЦК ВКСЛМ в шкільній комсомольській організації створювалися гуртки, які працювали за програмою «Біографія В. І. Леніна» та «Наш ленінський комсомол» [22, с. 14].

У 1960–80-ті рр. під комуністичним вихованням розуміли систематичний, цілеспрямований і планомірний вплив на свідомість людей, спрямований на формування ідейно спрямованої, творчої діяльності, вільної від пережитків минулого, всебічного розвитку особистості, яка поєднує в собі духовні багатства, моральну чистоту і фізичну досконалість. Комуністично вихована людина, на думку тогочасних пропагандистів, яку вони висловлювали на сторінках партійних видань, це людина всебічно освічена, творчо активна в різних сферах соціального життя. Це людина, яка володіє науковим, матеріалістичним світоглядом, глибокою ідейною переконаністю, вона – патріот своєї соціалістичної країни

і в той же час інтернаціоналіст [23, с. 7]. Важливу роль у вихованні будівника комунізму відводилося школі, саме вона повинна була проводити активну агітаційну роботу з школярами.

Здійснюючи освітньо-виховну політику партії, державні органи, педагоги, громадськість створювали умови для того, щоб всі діти, підлітки і юнаки відвідуючи школу, з самого раннього віку проймалися партійно-комуністичними ідеями.

Науково-педагогічна думка спрямовувалася на однобічний підбір фактів, ідейне фільтрування інформації, возвеличення політики і діяльності комуністичної партії, її місцевих організацій, а також органів радянської влади в галузі освіти. У наукових і науково-методичних працях учених-педагогів чітко простежувалася радянська освітньо-виховна тенденція, яка полягала в тому, що багатогранний і складний процес розвитку освіти відображався однобічно і поверхово, лише у вигідних для влади аспектах і показниках. При цьому суворо дотримувалися вимоги партії, ідейно-теоретичні кліше, як правило, із заздалегідь відомими апологетичними висновками [27, с. 294–295].

Школа поступово перетворювалася на інститут держави, а шкільна освіта надто була централізована, контроль освітою здійснювала виключно партійна і державна адміністрація, і школа розглядалася як ідеологічний інститут комуністичного виховання. Нові концепції та реформи, що доволі часто змінювали одна одну, вносили певну нестабільність в систему освіти. Тактика правлячої партії відносно системи освіти включала класичні риси тоталітарного керівництва і відсутність альтернативних варіантів, суворий і тоталітарний контроль, постійні зміни кадрового складу на фоні певної недовіри й недооцінки, особливо на початковому етапі, до інтелігенції взагалі, і до вчительства зокрема.

Одним із комуністичних завдань школи було виховувати учнів свідомими і переконаними атеїстами, непримиреними бійцями з релігійними забобонами. Науково-атеїстична робота проводилася безпосередньо на уроках, а також в позакласній роботі. Керуючись вказівками і директивами Комуністичної партії і Радянського уряду, школа повинна була виховувати підрастаючі покоління в дусі атеїзму [8, с. 3].

Однією з умов організації і проведення атеїстичного виховання в школі, була його цілеспрямованість і в той же час прагнення надати йому наукового характеру. Атеїстичне виховання мало здійснюватися відповідно і нерозривно у зв'язку з політикою комуністичної партії [16, арк. 4].

У постанові ЦК КП СРСР від 10 листопада 1954 року «Про проведення науково-атеїстичної пропаганди серед населення», у Програмі комуністичної партії говорилося «...Партія використовує засоби ідейного впливу для виховання людей в дусі науково-матеріалістичного світогляду, для подолання релігійних забобонів, не допустиме ображення почуттів віруючих, необхідно вести широку науково-атеїстичну пропаганду, терпеливо роз'яснювати неспроможність релігійних вірувань, що виникли в минулому на ґрунті, недосвідченості людей, через пізнання справжніх причин природних і суспільних явищ. При цьому слід спиратись на досягнення сучасної науки, яка повністю розкриває картину світу, збільшує владу людини над природою, не залишає місця для

фантастичних вигадок релігії про надприродні сили [16, арк. 20].

У партійних документах наголошувалося, що атеїстичне виховання – це не якийсь «додаток» в системі виховної роботи, а органічна частина її, тому на уроках учитель чітко, виразно мав виділяти елементи суто атеїстичні, відмовляючись від «штучного пов'язування» програмного матеріалу з «антирелігійними моментами» [16, арк. 21].

Перш за все, вчитель повинен був постійно пам'ятати, що антирелігійна боротьба в країні – це передусім боротьба ідеологічна, отже, основним методом мало бути переконання [16, арк. 19]. Під час уроку вчитель повинен був не агітувати, й безпосередньо осуджувати прояви релігії, носіїв релігійного культу, а педагогічно, тактовно, психологічно вміло формувати в учнів свідоме атеїстичне переконання на науковій основі.

Важливим було, щоб учні виховувалися не просто як віруючі, а як такі, що не визнають релігійних забобонів, релігійних звичаїв, – важливо, щоб вони були войовничими атеїстами, тобто непримиренними до релігійних догм, вірувань традицій [16, арк. 18].

Кожен вчитель, без винятку, повинен був оволодіти майстерністю атеїстичного виховання, бо якщо він сам не вмів вести атеїстичну пропаганду, то це призводило до поверховості в атеїстичному вихованні дітей. Питання атеїстичної пропаганди, було передбачене в планах школи і класного керівника [19, арк. 51].

Партійна організація школи в планах своєї роботи обов'язково мала передбачити питання науково-атеїстичного виховання школярів, контроль за політичним навчанням вчителів в системі політвиховання, контролювати роботу атеїстичної ради школи, направляти дії всього шкільного колективу для успішного вирішення проблеми формування науково-матеріалістичного, атеїстичного світогляду, антирелігійної роботи серед батьків та населення.

У свою чергу профспілкова організація школи в своїх планах передбачала проведення нарад, профспілкових зборів з питань атеїстичного виховання в школі та організувати атеїстичну роботу серед технічного персоналу школи і т.д.

Комсомольська організація школи повинна була приймати найактивнішу участь в проведенні атеїстичної роботи в школі. Комітет ВЛКСМ вислуховував звіти керівників лекторських груп, атеїстичних кружків, звіти комсомольців [2, с. 9–10].

Адміністрація школи, партійна, профспілкова, комсомольська організації в своїй щоденній роботі мали сприяти, щоб плани атеїстичної ради, класних керівників успішно виконувалися [2, с. 28].

Майже на кожному уроці вчителі-предметники, повинні були протиставляти науку релігії застосовуючи свій предмет. У своїй антирелігійній, атеїстичній роботі вчителі мали посилалися на відомих класиків таких як К. Маркса та Ф. Енгельса, які достатньо розкривали заперечну сутність релігії і протиставляли це науковими доказами.

На уроках пояснювального читання і на інших уроках учні 1–4 класів знайомилися з предметами і явищами навколишнього світу, вчитель мав переконати їх в безглуздість віри в різні прикмети, «щасливі» і «нешасливі» дні, хороші і погані сни тощо.

Під час вивчення предметів природничого циклу вчитель мав підводити учнів до розуміння закономірностей розвитку природи і на доступних прикладах показувати антинауковий характер релігійних поглядів на світ. Учителі мови і літератури використовували у своїй роботі твори вітчизняної літератури, багаті яскравим і емоційно насиченим матеріалом атеїстичного спрямування.

На уроках історії вчителі використовували уривки з документів, художньої і науково-популярної літератури, ілюстрували свій виклад діапозитивами, кінофільмами, історичними картинами в яких переконливо відображалася реакційна роль релігії і церкви в історії людства [7, с. 98].

У процесі викладання математики, фізики, хімії, географії, історії, літератури та інших предметів вчителі повинні були формувати у дітей основи матеріалістичного марксистсько-ленінського світогляду, забезпечувати правильне розуміння розвитку природи і суспільного життя, підкреслювати протилежність науки і релігії, показувати шкоду, яку приносить людям релігія і церква [7, с. 99].

Важливе місце у підході до антирелігійного виховання відводилося хімії, комуністична партія вважала, що саме ця наука правильно вирішить питання, які мають філософське значення, такі як: походження Всесвіту, про виникнення життя на Землі із неживої матерії, що підтверджувало б матеріалістичну ідею комуністичного атеїстичного виховання [3, с. 44].

Атеїстичне виховання було невід'ємною складовою і позакласної роботи, яка мала доповнювати, розширювати і поглиблювати класну атеїстичну роботу. В школах проводили позакласні заходи, які б мали поглибити знання учнів про Всесвіт та заперечити існування Бога. Проводилися лекції та дискусії на такі теми:

- «Віра в Бога затуманює людину» [16, арк. 25];
- «Змога жити без Бога»;
- «Ось для чого живуть радянські люди»;
- «Жити і працювати по В. І. Леніну» [16, арк. 26].

Лекторські атеїстичні групи проводили лекції в школі на теми:

- «Походження релігійних свят»;
- «Комуністична мораль і релігія»;
- «Чому люди вірили в Бога» [16, арк. 27].

Значне місце в атеїстичному вихованні мали культпоходи в кінотеатри на фільми з атеїстичним змістом, в театри, музеї. Важливу роль відігравали дитячі і шкільні бібліотеки, які мали в своєму розпорядженні таке могутнє знаряддя як книга. Бібліотеки організовували і проводили індивідуальну роботу з читачами, рекомендували нові книги, бібліографічні огляди [16, арк. 31].

У школі №24 м. Києва, щорічно перед релігійними святами проводили «Тиждень атеїстичних читань», організовувалися вечори на атеїстичні теми: «Релігія і закони природи», «Незвичайні природні явища» та як їх пояснює наука і релігія [18, арк. 160].

У Попаснянській школі №26 Луганської області за ініціативи атеїстів було створено постійно діючий лекторій з питань наукового атеїзму. Шкільні атеїсти проводили пропаганду серед населення сполучаючи читання лекцій з індивідуальною роботою, влаштовували вечори для віруючих, на яких демонстрували науково-популярні фільми, організовували диспути на антирелігійні теми. Учні старших класів часто виступали з рефератами в яких на конкретних прикладах з життя викривали підступні дії сектантів і церковників.

Комуністичні організації не залишали поза увагою атеїстичного виховання в сім'ї. Сім'я була одним із важливих факторів виховання дитини. Між тим вплив на формування світогляду дитини був неоднозначним, не всі батьки притримувалися ідей комуністичного виховання та не виховували дітей в дусі атеїзму.

Важлива роль знову ж таки покладалася на школу, як борця з батьками у питаннях атеїстичного виховання, вчителі, директор мали слідувати, щоб позиція сім'ї у питаннях атеїстичного виховання дітей не суперечила позиції школи, але щоб і сім'я діяла в єдності зі школою, а якщо батьки віруючі – відносилися до атеїстичної виховної роботи школи лояльно.

Звідси витікали завдання роботи з батьками: роз'яснювати шкоду релігійного виховання і необхідності формування науково-атеїстичного, комуністичного світогляду у дітей; надати батькам мінімум знань з атеїзму, ознайомити з науковим підходом до релігії і церкви; включити батьків в активну роботу по атеїстичному вихованню, зробити їх помічниками школи. У відношенні віруючих батьків комуністичні організації намагалися, щоб вони відмовилися від активного релігійного впливу на дітей [4, с. 140].

Для вчителя важливо було знати, як ставляться до релігії в домашньому середовищі учнів. Тому першим кроком в цьому напрямі було ознайомлення з культурно-побутовими умовами життя учнів [16, арк. 7].

Здійснюючи атеїстичне виховання в школі, вчителі мали також враховувати і мати на увазі той факт, що певна частина дітей, не вірячи в існування Бога, все ж таки брала участь у відзначенні релігійних свят, вірила у «віщі» сни, «пророчі» прикмети, гадання і т.п., з цього випливає, що справа атеїстичного виховання не зводилася лише до того, щоб домогтися усвідомлення учнями антинауковості і реакційності релігійних поглядів, вона включала в себе і подолання так званих побутових забобонів і пересудів у різних проявах.

Таким чином, суть і завдання атеїстичного виховання в школі полягало в озброєнні школярів основами наукових, матеріалістичних знань про природу і суспільство, в попередженні і знешкодженні релігійних впливів на учнів, викорененні з їх свідомості марновірних і релігійних уявлень, у формуванні стійких атеїстичних переконань.

Головним завданням атеїстичного виховання було виробити в учнів непримиренне войовниче ставлення до релігійного світогляду, уміння на ділі протидіяти релігійній ідеології, активно боротися з нею. Школа повинна була виховувати людей, честь і совість яких не мириться з релігійними віруваннями, виховувати войовничих атеїстів, активних борців проти всіх і всяких релігійних забобонів.

Велику роль в атеїстичному вихованні учнів відводилося піонерській і комсомольській організаціям. На зборах цих організацій проводилися бесіди на різні антирелігійні теми «Наука і релігія про незвичайні небесні явища». Для учнів старших класів читалися доповіді на тему «Сон і сновидіння у світлі вчення І. П. Павлова» [7, с. 101].

Звичним явищем було «чергування» вчителів біля храмів у великі релігійні свята, щоб не допустити їх відвідування учнями. Перед керівництвом органів народної освіти, дирекціями та педагогічними школами було висунуто категоричні вимоги: не допускати, щоб учні шкіл – майбутні активні будівники комунізму – бували

в церквах. Тому під час релігійних свят педагоги чатували на підходах до храмів і перехоплювали дітей, яких вели за руку до церкви матері і бабусі.

Так, директор с. Грузьке Барішівського району Київської області спробував залишити й зачинити дітей в школі за те, що вони з батьками були у сільській церкві. Кримський обком комсомолу під час проведення релігійних свят виставляв на підходах до церков комсомольські патрулі, щоб не допускати їх відвідування храмів молоддю.

Навчально-виховний процес був спеціально спланований так, щоб заняття або громадсько-корисна робота співпадали з релігійними святами і дитина не могла відлучитися від школи [26, с. 170].

Отже, у 1960–1980-х рр. відбувається поява нових форм і методів ідеологічного впливу на учнівську молодь, в основу якого лягло також атеїстичне виховання. Прагнення комуністичної влади зробити більш дієвим світоглядний вплив на учнівську молодь через школу не сприяв усвідомленню учнями їх права на свободу світогляду, вільного вибору ставлення до релігії, не підводило їх до розуміння того, що релігія є складним неоднозначним явищем, частиною світової культури, як наслідок – не формувало особистість, якій була б притаманна єдність наукових знань, духовних та культурних цінностей, яка була б здатна до перетворення суспільства на демократичних засадах.

Список використаних джерел

1. Атеизм советского школьника. Сборник научных статей. – Ленинград, 1974. – 77 с.
2. Атеистическая работа в школе. Методические рекомендации для руководителей школ, организаторов атеистической работы в школе. – Пермь, 1972. – 40 с.
3. Атеистическое воспитание в школе. – Ульяновск, 1961. – 64 с.
4. Атеистическое воспитание в школе. Вопросы теории и практики. Под редакцией Р. М. Роговой. – М.: «Педагогика», 1979. – 198 с.
5. Атеистическое воспитание в школе. Сборник статей. – Краснодар: Краснодарское книжное издательство, 1968. – 104 с.
6. Атеїзм – зброя виховання // Радянська освіта. – 1965. – №67. – С.1.
7. Атеїстичне виховання в школі (з досвіду роботи шкіл Вінницької області). – Вінниця, 1961. – 104 с.
8. Атеїстичне виховання в школі. Збірник статей за заг. ред. доц. О. Г. Дзевєріна. – К.: «Радянська школа», 1956. – 240 с.
9. Атеїстичне виховання учнів / за редакцією к.і.н. Г. І. Підлуцького. – К.: «Радянська школа», 1978. – 95 с.
10. Атеїстичне виховання. З досвіду роботи середніх спеціальних навчальних закладів. – К.: «Вища школа», 1975. – 136 с.
11. Галицкая И. А. Содержание и методы атеистического воспитания школьников: Вопросы теории и практики / И. А. Галицкая. – М.: Просвещение, 1986. – 138 с.
12. Державний архів Миколаївської області. – Ф. Р–2817. – Оп.6. – Спр.61. – Листування і інформації Міністерству освіти УРСР про виховання радянського патріотизму і пролетарського інтернаціоналізму, про хід поліпшення медичного обслуговування учнів та інше (5 червня – 6 грудня 1965 р.). – 24 арк.
13. Там само. – Спр.153. – Методична інструкція облвно: «Роль шкільної бібліотеки в комуністичному вихованні учнів» 1966 р. – 27 арк.
14. Там само. – Спр.256. – Методична інструкція облвно: «Виховання радянського патріотизму і пролетарського інтернаціоналізму» 1967 р. – 34 арк.
15. Там само. – Спр.256. – Методична інструкція облвно: «Комуністичне виховання к процесі вивчення основ наук». – 30 арк.
16. Там само. – Спр.257. – Методична інструкція облвно: «Атеїстичне виховання учнів у процесі навчання та в системі позашкільних і позакласних заходів». – 32 арк.

17. Державний архів міста Києва. – Ф. Р–33. – Оп.1. – Спр.410. – Статистические отчеты района и школ района о движении и успеваемости учащихся на начало 1964–1965 учебного года. – 51 арк.

18. Там само. – Спр.449. – Акты проведения учебно-воспитательной работы в школах района на 1965–1966 учебный год. – 190 арк.

19. Там само. – Спр.450. – Стенограма январского совещания учителей школ района за 1965 год. – 92 арк.

20. Захаров М. Ф. Формування науково-атеїстичного світогляду учнів / М. Ф. Захаров. – К.: Рад. шк., 1986. – 112 с.

21. Идейно-воспитательная работа и учебный процесс. Сборник статей. Под редакцией доцента В. И. Новоселова. – Саратов: Издательство Саратовского университета, 1975. – 72 с.

22. Идейно-политическое воспитание в школьной комсомольской организации. – Ленинград, 1971. – 21 с.

23. Идейно-политическое воспитание школьников. Из опыта работы школ. – Москва: «Просвещение», 1977. – 254 с.

24. Іванченко А. В. Педагогічні основи науково-атеїстичного виховання / А. В. Іванченко. – К.: Рад. шк., 1976. – 164 с.

25. Ништа Л. Г. Виховання атеїстів: посібник для вчителів / Л. Г. Ништа. – К.: Рад. шк., 1983. – 113 с.

26. Романець Л. М. Вчителі загальноосвітніх шкіл УРСР післявоєнного періоду (1945 – друга половина 1950-х років): соціальний статус та повсякденне життя [Текст]: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Романець Людмила Миколаївна; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2010. – 246 с.

27. Сворак С. Д. Загальноосвітня школа західноукраїнського регіону в контексті суспільно-політичного життя другої половини 40-х – перша половина 1960-х років XX ст.: дис. ... д-ра. іст. наук: 07.00.01 / Сворак Степан Дмитрович; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1999. – 386 с.

References

1. Ateizm sovetского shkolnika. Sbornik nauchnykh statey. – Leningrad, 1974. – 77 s.

2. Ateisticheskaya rabota v shkole. Metodicheskie rekomendatsii dlya rukovoditeley shkol, organizatorov ateisticheskoy raboty v shkole. – Perm, 1972. – 40 s.

3. Ateisticheskoe vospitanie v shkole. – Ulyanovsk, 1961. – 64 s.

4. Ateisticheskoe vospitanie v shkole. Voprosy teorii i praktiki. Pod redaktsiyey R. M. Rogovoy. – M.: «Pedagogika», 1979. – 198 s.

5. Ateisticheskoe vospitanie v shkole. Sbornik statey. – Krasnodar: Krasnodarskoe knizhnoe izdatelstvo, 1968. – 104 s.

6. Ateizm – zbroya vikhovannya // Radyanska osvita. – 1965. – №67. – S.1.

7. Ateistichne vikhovannya v shkoli (z dosvidu roboti shkil Vinnitskoi oblasti). – Vinnitsya, 1961. – 104 s.

8. Ateistichne vikhovannya v shkoli. Zbirnik statey za zag. red. dots. O. G. Dzeverina. – K.: «Radyanska shkola», 1956. – 240 s.

9. Ateistichne vikhovannya uchniv / za redaktsiyeyu k.i.n. G. I. Pidluts'kogo. – K.: «Radyanska shkola», 1978. – 95 s.

10. Ateistichne vikhovannya. Z dosvidu roboti serednikh spetsialnikh navchalnikh zakladiv. – K.: «Vishcha shkola», 1975. – 136 s.

11. Galitskaya I. A. Soderzhanie i metody ateisticheskogo vospitaniya shkolnikov: Voprosy teorii i praktiki / I. A. Galitskaya. – M.: Prosveshchenie, 1986. – 138 s.

12. Derzhavnyi arkhiv Mikolaiivskoi oblasti. – F. R–2817. – Op.6. – Spr.61. – Listuvannya i informatsii Ministerstvu osviti URSR pro vikhovannya radyanskogo patriotizmu i proletarskogo internatsionalizmu, pro khid polipshennya medichnogo obslugovuvannya uchniv ta inshe (5 chervnya – 6 грудня 1965 r.). – 24 арк.

13. Там само. – Spr.153. – Metodichna instruktsiya oblvno: «Rol shkilnoi biblioteki v komunistichnomu vikhovanni uchniv» 1966 r. – 27 арк.

14. Там само. – Spr.256. – Metodichna instruktsiya oblvno: «Vikhovannya radyanskogo patriotizmu i proletarskogo internatsionalizmu» 1967 r. – 34 арк.

15. Там само. – Spr.256. – Metodichna instruktsiya oblvno: «Komunistichne vikhovannya k protsesi vivchennya osnov nauk». – 30 арк.

16. Там само. – Spr.257. – Metodichna instruktsiya oblvno: «Ateistichne vikhovannya uchniv u protsesi navchannya ta v sistemi pozashkilnikh i pozaklasnikh zakhodiv». – 32 арк.

17. Derzhavnyi arkhiv mista Kyjeva. – F. R–33. – Op.1. – Spr.410. – Statisticheskie otchety rayono i shkol rayona o dvizhenii i

uspevaemosti uchashchikhsya na nachalo 1964–1965 uchebnogo goda. – 51 арк.

18. Там само. – Spr.449. – Akty provedeniya uchebno-vospitatelnoy raboty v shkolakh rayona na 1965–1966 uchebnyy god. – 190 арк.

19. Там само. – Spr.450. – Stenograma yanvarskogo soveshchaniya uchiteley shkol rayona za 1965 god. – 92 арк.

20. Zakharov M. F. Formuvannya naukovо-ateistichnogo svitoglyadu uchniv / M. F. Zakharov. – K.: Rad. shk., 1986. – 112 s.

21. Ideyno-vospitatelnaya rabota i uchebnyy protsess. Sbornik statey. Pod redaktsiyey dotsenta V. I. Novoselova. – Saratov: Izdatelstvo Saratovskogo universiteta, 1975. – 72 s.

22. Ideyno-politicheskoe vospitanie v shkolnoy komsomolskoy organizatsii. – Leningrad, 1971. – 21 s.

23. Ideyno-politicheskoe vospitanie shkolnikov. Iz opyta raboty shkol. – Moskva: «Prosveshchenie», 1977. – 254 s.

24. Іванченко А. В. Pedagogichni osnovy naukovо-atei'stychnogo vyhovannya / А. В. Іванченко. – К.: Рад. shk., 1976. – 164 s.

25. Nyshta L. G. Vyhovannya ateistiv: posibnyk dlja vchyteliv / L. G. Nyshta. – K.: Rad. shk., 1983. – 113 s.

26. Romanec' L. M. Vchyteli zagal'noosvitnih shkil URSR pisljavoennogo periodu (1945 – druga polovyna 1950-h rokov): social'nyj status ta povsjakdenne zhyttja [Tekst]: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Romanec' Ljudmyla Mykolai'vna; Vinnyc. derzh. ped. un-t im. M. Kocjubyns'kogo. – Vinnycja, 2010. – 246 s.

27. Svorak S. D. Zagal'noosvitnja shkola zahidnoukrai'ns'kogo regionu v konteksti suspil'no-politychnogo zhyttja drugoi' polovyny 40-h – persha polovyna 1960-h rokov XX st.: dys. ... d-ra. ist. nauk: 07.00.01 / Svorak Stepan Dmytrovych; Nacional'nyj pedagogichnyj un-t im. M. P. Dragomanova. – K., 1999. – 386 s.

Bogatyrychuk K. O., postgraduate student of the chair of international tourism and Humanities, National Pedagogical University M. P. Dragomanov (Ukraine, Kiev), katyacysh@gmail.com

The ideological component of everyday life of Ukrainian SSR students in the period of «stagnation»

The aim of the research is to study the influence of communist ideology on the outlook of students in Ukrainian schools in 1965's – 1985's as an example of atheistic education. The influence of atheistic education on the everyday lives of students is revealed. The paper highlights the most common forms of political and communist knowledge propaganda in USSR schools. The role of schools, libraries, communist, pioneering and trade union organizations in the communist ideological education of students is defined. We showed how teachers opposed science to religion during their lessons. The role of extracurricular activities during which teachers had to complement, extend and deepen classroom atheistic work is revealed.

In the course of study we used historical and systematic method, logical and analytic method, method of analysis and synthesis, generalizing methods. The conclusion reveals the negative impact of atheistic education on personal development of students in particular.

Keywords: students, everyday life, communist ideology, atheistic education.

Богатырчук К. А., аспирантка кафедри міжнародного туризму та гуманітарних дисциплін, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), katyacysh@gmail.com

Идеологическая составляющая повседневной жизни учащейся молодежи Украинской УССР в период «застоя»

Цель данной разведки заключается в исследовании влияния коммунистической идеологии на мировоззрение ученической молодежи в школах Украины 1965-х – 1985-х годов на примере атеистического воспитания. Раскрывается роль атеистического воспитания в повседневной жизни ученической молодежи. Освещаются наиболее распространенные формы пропаганды политических и коммунистических знаний в школах УССР. Определена роль школы, библиотеки, коммунистической, пионерской, профсоюзной организаций в коммунистическом и идеологическом воспитании школьников. Показано как учителя-предметники на своих уроках противопоставляли науку религии. Раскрывается роль внеклассной работы, во время которой педагоги должны были дополнять, расширять и углублять классную атеистическую работу.

В исследовании были использованы методы историко-системный, логико-аналитический, метод анализа и синтеза, обобщающие методы.

В выводах раскрыто влияние атеистического воспитания на развитие личности школьников в частности.

Ключевые слова: школьники, повседневность, коммунистическая идеология, атеистическое воспитание.

* * *